

tava ei itse asiassa ole esiintynyt julkisuudessa, koska ei ole esiintynyt Helsingin Sanomien palstoilla.

Kaiken kaikkiaan Pertti Klemolan kirja Helsingin Sanomista on merkittävä pioneeriö. Kirjan luettuaan ei voi muutakuin hämmästellä, kuinka on mahdollista, että vastaavanlaista kirjaa ei Suomessa ole aiemmin kirjoitettu. Toivottavasti Klemola on konkretiallaan onnistunut sohaisemaan tiedotustutkijoitten teoreettisia hermoroitoja sen suuntaisesti, että syvenevä keskustelu näinkin merkittävästä aiheesta kuin maamme suurimmasta sanomalehdestä voisi alkaa.

Juha Kulmanen

Julkkisten juurilla

NUMMINEN, Juha. *Julkisuuden kipeys. Kirja siitä, millaista on olla kuuluisa Suomessa.* Porvoo/Helsinki/Juva, WSOY, 1981. 378 s.

Juha Nummisen mukaan *Julkisuuden kipeys* ei ole tutkimus vaan "...reportaasi - yhtä kaukana tiettestä kuin lähellä jokapäiväistä elämää" (s. 9). Provokatorisesta väitteestä huolimatta kirja on kiinnostava myös ja nimenomaan tutkimuksen näkökulmasta. Toimittajakollegansa Pertti Klemolan (1981) tavoin Numminen on nimittäin tarttunut tiedotustutkijoiden kannalta ensiarvoisen tärkeään ongelma-alueeseen, jonka selvittämiseen nämä ovat ottaneet osaa leväperäisesti.

Juha Nummisella on taipumus tarttua aiheisiin, jotka roikkuvat sosiaalisina tilauksina ilmassa. Kun kymmenen vuotta sitten puhuttiin taloudellisesta vallasta, teki Numminen kirjat äkkirikastuneista nousukkaista ja johtajista. Kun muutama vuosi myöhemmin keskusteluun nousivat keski-ikäisyyden kitkat, putkahti markkinoille perävuosina ensin reportaasi kypsistä miehistä, sitten kypsistä naisista. Nyt kun julkkisten kasvokulttuuri näyttää saavuttaneen lakipisteensä, on Numminen tarttunut kuuluisuuden kipeyteen ja kiroukseen. Epäilemättä julkistutuanto on tärkeä osa

sekoitettaessa yhteiskuntamme sementtiä - siitä aiheen tarkeys.

Perinteilleen uskollisena tekijä on koonnut kirjansa haastatteluista. Alunperin mukana oli 104 julkisuuden henkilöä, kirjoitus- ja karsinta-prosessi jätti jäljelle 55. Heistä kukin on saanut oman alalukunsa, jotka taas on ryhmitelty tiettyjen teemojen mukaan muutaman pääluvun alle. Huippupoliitikot on niputettu presidenttipelin ympäriltä; yksi luku sisältää rivijulkisten mietteitä julkisuudesta; toinen haastattelee lehdistön esiinnostamia syntipukkeja; kolmas luku kansallisia sankareita, missejä ja urheilijoita. Autenttisten äänien välissä kuuluu Nummisen oma ääni, joka miltei liian raflaavalla tyylillä pohdii julkisinstiitutioiden funktioita ja seurausilmiöitä.

Julkisuuden kipeys -kirjan antoisin jakso (tutkimuksen näkökulmasta) on lyhyt luku siitä, "millainen merkitys kuuluisilla ihmisillä on tavallisille kansalaisille ja millaisille pohjille tämän päivän julkisuus rakentuu ja minkä vuoksi otteet ovat jälleen kovenemassa" (s. 29). Nummisella on mielessään selvä teoria julkisten merkityksestä. Teoria on vaistonvarainen ja epäsystemaattisesti argumentoitu, mutta mielestäni oikeilla jäljillä.

Nummisen mukaan kaikki saa alkunsa unelmista. "Sietäkseen elämää, kestääkseen maailmaa, voi-

dakseen tuntee olevansa jossakin muussakin kuin ahtaassa itessään, pystyäkseen kulkemaan edes hieman tämän arkipäiväisen (noidan)kehänsä ulkopuolella, kokeakseen muutakin kuin tätä tylsää raadantaa ja levotonta lepoa ja perhe- ja rakkaus- ja ulkomuoto- ja raha- ja työ- ja terveys-huolia..." (s. 32) on ihmisten pakko unelmoida. Tärkeäksi sijaistointojen alueeksi erottuvat julkkikset ja julkisuuden heijastama panoraama kokonaisuudessaan. Kuuluisuuksien kautta voi maisella tosi elämän makua - kuuluisuuksia voi viihata, rakastaa, kadehtia, heidän kauttaan avautuu portti tai maisema ulos arjesta.

Nummisen 'kompensatioteoriaa' täydentää 'interaktioteoria', jolla selitetään kollektiivisen fantasian tarve. Pohjalla on yhteisörakenteen hajoaminen: ihmisiltä "...puuttuu pienyhteisö, jonka keskuudessa he voisivat päteä ja työskennellä ja joka pysyisi heidän mielikuvissaan eheänä ja hallittavana ja jossa heillä olisi yksilöinä ja persoonallisuuksina jokin tietty asema ja merkitys" (s. 34). Julkisuus on vyöhykemäinen instituutio, joka levittäytyy ihmisten ja yhteiskuntakoneiston väliin eräänlaisena ei-kenenkäänmaana. Vyöhykkeen yli ihmisiä "...huoletaan yhteiskunnasta henkisillä napanuorilla: pitkillä ja monipuolisilla televisio- ja radiolähetyksillä sekä runsassisältöisillä sanoma- ja aikakauslehdillä. - Näistä tiedotusvälineistä Kalle ja Maija imevät itseensä tietoja ja ajatuksia siitä elämästä, joka on heidän oman, pienen elämänsä ulkopuolella" (s. 34). Tiedotusvälineillä on taipumus personoida ulkopuolinen elämä, ja monet erottuneet kasvot alkavat elää omaa elämäänsä kollektiivisissa fantasioissa. Noista kasvoista muodostuu kallen ja maijan ympärille "...pienyhteisö, joka siis pohjautuu todellisuuteen, mutta kasvaa unelmista" (s. 34).

Nummisen 'interaktioteoria' julkisuuden funktioista on sukua vaikkapa K. Pietilän (1980, 352) ajatukselle joukkotiedotuksesta "...yhteiskunnan rakenteen todellisena sementtinä", keskeisenä vuorovaikutuskanavana. Tietyllä tasolla se on yhtä lailla sukua Negtin ja Klugen (1972) julkisuusteorialle. Nummisen tappio näihin kahteen verrattuna on analyysin pinnallisuus. Hän kulkee liian lähellä mainitsemaansa ja mainostamaansa

jokapäiväistä elämää, arkitietoisuutta.

Julkisuustuotanto on kirjoittajan mukaan teollista. Hän tuntee havainneen spontaanisti saman kuin Negt ja Kluge (mt., 35): että teollinen julkisuustuotanto ei palvele ainoastaan taloudellista intressiä, vaan kompleksiseen kokonaisuuteen ovat sekoittuneet myös ihmisten elämäntarpeet sekä yhteiskunnan legitimaatiotarpeet. Mutta Negtiin ja Klugeen nojautuen (mt., 3) voisi Nummista syyttää likinäköisyydestä: kenties kyseessä onkin - viime kädessä! - *tuotantojulkisuus*, ts. julkisuuden ilmaisumuodot ponnistavat välittömästi kapitalistisesta tuotantointressistä. Koska Numminen ei omasta journalistin norsunluutornistaan pohdi tätä tärkeää seikkaa, ei hän myöskään aseta sitä kysymystä, olisiko teollinen julkisuustuotanto pelkkää *näennäisjulkisuutta* (vrt. mt., 134), josta puuttuu substantiaalinen, elävä orgaanisuus. Tarpeentyydytyksessä on ehkä kolhuja ja vammoja.

Kirjoittajan arkiajattelusta juontuva 'estyneisyys' ilmenee paitsi ilmiöiden selittämisen myös seurausilmiöiden tulkinnan tasolla. Hän on kyyninen eikä usko, että olisi olemassa emansipaation tai toisenlaisen (proletaarisen?) julkisuuden mahdollisuuksia. Julkkiksia, päiväunia, kollektiivisia fantasioita yksinkertaisesti tarvitaan, Numminen tuntuu sanovan. Yhtäältä hän on vallitsevan julkisuusrakenteen apologeetta, joka ei ota huomioon sen mahdollisia tietoisuutta korruptoivia vaikutuksia; Numminen ei kurkota reportaasin reunan yli. Toisaalta rivien välistä voi lukea hänen ironiansa, ja haastattelut itsessään paljastavat sellaista, minkä Numminen jättää sanomatta.

Samassa luvussa kirjoittaja käy lyhyesti läpi julkkiskulttuurin historiaa Suomessa. 50-luku oli hänen mukaansa ihanteiden ja kuuluisuuksien palvomisen aikaa. Silloisessa ilmapiirissä ihanteita ei liattu. Armi-myytti oli aikauden puhtain tajunnantarra. Tabu Slioor antoi esimakua Kövan linjan 60-luvusta, jolloin aikakauslehdet ajoivat rohkean aineiston suuntaan. Niiden sivuilla paistatelleet annikki ant-vuoriset tulivat kokonaan toisesta maailmasta kuin yhä selvemmin yhteisyssymboliksi vakiintuvan television koko

kansan tv-kasvot.

70-luvun loppupuolelle tultaessa tabut oli kaadettu ja televisio tullut niin arkiseksi, ettei kuka tahansa ruudussa näyttäytynyt naama enää kansaa kiehtonut. Kuuluisuuksien kenttää laajennettiin poliitikoilla, ja samalla politiikasta tuli viihdettä. Tämänhetkinen julkisuus on Nummisen mukaan "...sympaattisesti siloiteltua, värikästä ja elämää kypsästi kokevaa...", se välittää "...tietoja muodikkaista asioista, esimerkiksi tasa-arvosta, rauhasta ja kansainvälisyydestä - tai jos ei anna tietojakaan, niin ainakin kaikille sopivia, sovinnaisia elämänasenteita..." (s. 43). Numminen ennustaa, että kovien juttujen aika on tulossa uudelleen.

Syvyyttä Nummisen kuvaukseen olisi löytnyt jonkinlaisesta tähtiteoriasta (vrt. esim. Alanen 1981), jossa julkkikset olisi käsitetty 'maan päälle laskeutuneiksi tähdiksi' - tämän tapainen oivallus kätkeytyy Origion havaitsemaan laskevaan käyrään "tähti - julkkis - tv-kasvo". Julkkiskulttuurin historia on erottamaton osa tähteyden katoamista. Esimerkiksi Suomessa ensimmäiset aikakauslehtien kansikasvot taisivat olla 30-luvun *Elokuva-Aitassa*. Kirjoittajan kuvaus 50-luvun ihannepalvonnasta antaa viitteitä siitä, että tähtikultti oli yhä voimissaan. Kultin latistumisesta ja banalisoitumisesta kieli ihanteiden vaihtuminen puhtoisesta Armi Kuuselasta öljyttyyn Kike Elomahaan. Tähti oli jumalainen, julkis on profaani.

Mutta reportaasina Juha Nummisen *Julkisuuden kipeys* on hauska ja herkullinen, teräväkin. Haastatelluista populaarikulttuurin helppoheikit ovat sympaattisimpia. Poliitikot taas eivät pääse eroon PR-mentaliteetista, joka tähtää valtaseman säilyttämiseen. "Sen tammikuun jälkeen en ole käyttänyt alkoholia", sanoo Ahti Karjalainen.

Heikki Hellman

VIITTEET

ALANEN, Antti. Tähdet kertovat. Richard Dyer ja teolliset persoonat. *Tiedotustutkimus*, 4 (1), 1981, s. 19-26.

KLEMOLA, Pertti. *Helsingin Sanomat - sananvapauden monopoli*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otava, 1981.

NEGT, Oskar & KLUGE, Alexander. *Öffentlichkeit und Erfahrung. Zur Organisationsanalyse von bürgerlicher und proletarischer Öffentlichkeit*. 4. Aufl. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1976 (1972).

PIETILÄ, Kauko. Formation of the Newspaper: A Theory. *Acta Universitatis Tamperensis*, ser. A, vol. 119. Tampere, University of Tampere, 1981.

Mennytää aikaa haikailemassa

NUMMINEN, M.A. & SAARINEN, Esa. *Terässinfonia*. Espoo, Weilin + Göös 1981. 406 s.

"It's only rock'n roll, but I like it."

Ammattimusiikko Nummisen ja ammattifilosofi Saarisen huolenaiheena on kulttuurielämän pysähtyneisyys Suomessa, mikä pitäneeikin pitkälle paikkansa. Täällä ei ole säpinää, toisin kuin Ruotsissa, Länsi-Saksassa tai Jenkeissä. Toista oli 60-luvulla, muistelee Numminen. Mutta 60-lukulaiset "vanhat pierut" ovat nyt jo toivottomasti pikkuporvarillistuneet - lukuunottamatta Nummista, lisää "80-lukulainen" Saarinen.

Suomessa siis lähes kaikki on pysähtynyt, paitsi Nummisen ja hänen kavereittensa musiikki sekä Saarisen filosofia. Eritoten Suomen kirjallisuus on aivan toivotonta. Toista on Jenkeissä, missä on "Amerikan valttiässä", Hunter S. Thompson -niminen "gonzo-journalisti", joka nappaa huumeita ja auton ja kirjoittaa sitten kokemuksistaan. (Huom. Tiedotustutkimuksen toimitus: ottakaa mallia!)

Suunnilleen tätä rataa kulkee Nummisen ja Saarisen kirjaksi nidottu kirjeenvaihto Atlantin yli.

"Oi, vittuilu, sa aate turma"

Aluksi Numminen ja Saarinen kirjoittavat nostalgisesti 60-luvusta ja sen avantgardismista, so. lähinnä underground-kulttuurista. He saastuvat myös 20-luvun Tulenkantajiin, jotka halusivat avata ikkunoita Eurooppaan. Nyt pi-